



Remissvar Produktivitetskommissionens betänkande Fler möjligheter till ökat välbefinnande SOU 2025:96

Naturvetarna är fackförbundet för akademiker inom naturvetenskap och har 37 000 medlemmar, verksamma på arbetsmarknadens alla sektorer. En tredjedel har en forskarutbildning och många arbetar inom life science, miljö, livsmedel, skog och tech.

Naturvetarna delar i huvudsak Produktivitetskommissionens bild av nuläget och väljer att kommentera ett urval punkter som är särskilt viktiga för våra medlemmar.

Brist på kompetens anses vara ett av de största hindren för tillväxt i Sverige. Arbetsgivare har länge larmat om att de måste rekrytera internationellt för att hitta rätt kompetenser, medan utländska arbetssökande har hämmats av krånglig byråkrati. Konsekvensen är att talanger väljer att verka i andra länder och Sverige tappar konkurrenskraft.

Naturvetarna vill se en effektiv migrationsprocess med kortare handläggningstider och tydligare regelverk, och praktiskt stöd med myndighetskontakter och tillstånd. För att experter ska kunna flytta till Sverige med sin familj krävs det även möjlighet till snabb integrering i form av bostäder, skolplatser i närområdet samt undervisning i svenska.

Inskränkningar som att retroaktivt dra tillbaka beviljade permanenta uppehållstillstånd, sparka ut unga vuxna som kommit hit som barn med sina föräldrar och urholka möjligheten till social trygghet motverkar regeringens ambition att attrahera utländsk arbetskraft med efterfrågade spetskompetenser. Regeringen vill uppmana fler att söka medborgarskap, men enligt Migrationsverket beviljades 40 procent färre medborgarskap 2025 jämfört med 2024. Dessutom beviljades färre uppehållstillstånd för både studier och arbete.

Efterfrågan på kompetens inom naturvetenskap, teknik och matematik ökar men utbudet av utbildade minskar, och Svenskt Näringsliv uppger att vart fjärde rekryteringsförsök misslyckas. Naturvetarna har analyserat jobbbannonser och konstaterar att STEM-relaterade arbetstillfällen ökade med 196 procent åren 2014–2022, vilket är mer än dubbelt så snabbt jämfört med samtliga yrkesgrupper på den svenska arbetsmarknaden (89 procent). Den ekvationen går inte ihop.

Parallellt har andelen högskolenyborjare med utländsk bakgrund ökat med 133 procent sedan millennieskiftet/52 procent det senaste decenniet, enligt Universitetskanslersämbetet. Samtidigt visar UKÄ:s årsrapport 2025 att det är examinerade inom naturvetenskap, matematik och informations- och



kommunikationsteknik (IKT) som i störst utsträckning går vidare till en forskarutbildning. Av de drygt 800 doktorander som påbörjade en forskarutbildning i naturvetenskap 2024 kom sex av tio från ett annat land.

Naturvetarna anser att vi måste välkomna dem som vill bidra med sin kompetens här och underlätta för dem att etablera sig. Vi måste också skapa förutsättningar för fler att skaffa sig en konkurrenskraftig utbildning, löpande bygga på sin kompetens och kunna ställa om under arbetslivet.

Naturvetarnas synpunkter

Teknisk utveckling, forskning och innovation

3.5.1 Satsa på forskning och kompetensförsörjning framför riktade stöd till företag
Innovation är en förutsättning för såväl den gröna som den digitala omställningen. Men krångliga regelverk, lång väntan på tillståndsprövning och brist på kapital hindrar forskningsbaserade bolag från att ta sina innovationer till marknaden.

3.5.2 Tydligare rollfördelning och starkare drivkrafter för lärosäten
Naturvetarna anser att stabil finansiering och trygga anställningar ger excellens och innovation, men det ställer även krav på organisation och struktur på lärosätena. Det behövs generösa basanslag, riktade medel till prioriterade forskningsområden och tillgång till fria forskningsmedel. Lärosäten ska ha möjlighet att nischa sin forskning för att skapa konkurrensfördelar inom Sverige och globalt, och staten bör stödja medverkan i internationella samarbeten och EU-projekt. Produktivitetsavdraget och höga hyror hämmar kvalitativ utbildning och framstående forskning.

3.5.3 Större institutionell mångfald
Naturvetarna välkomnar nytänkande men avstyrker förslagen att inrätta ett antal mindre forskningsinstitut inom teknik, naturvetenskap eller medicin och en ny forskningsfinansiär för banbrytande forskning. Detta mot bakgrund av att utredningen om ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation (SOU 2023:59) redan lagt närliggande förslag, och att regeringen precis avisat en utredning om organisationsform för statliga universitet och högskolor (Dir. 2026:5).

3.5.4 Starkare koppling mellan akademi och näringsliv
Naturvetarna förordar ökad mobilitet och samverkan mellan akademien och övriga samhället, och tillstyrker förslagen. Vi ser ett behov av mer stöd för forskare kring nyttiggörande, affärsutveckling och entreprenörskap. Dessutom behövs incitament för att forskning ska generera innovation och samhällsnytta. Varför inte öronmärka en andel av beviljade forskningsmedel för innovation, verifiering och kommersialisering.

3.5.7 Bredda och förenkla FoU-avdraget
Naturvetarna tillstyrker förslagen i översynen av skatteincitament för forskning och utveckling (SOU 2025:3). Ett bredare och förenklat FoU-avdraget ligger i linje med vad övriga Europa erbjuder, och blir förhoppningsvis mer tillgängligt för små företag som befinner sig i en uppstartsfas och därför inte har lika mycket resurser.



3.5.9 Förbättra förutsättningarna för entreprenörskap

Naturvetarna tillstyrker förslagen att utreda ett startupvisum och att delägare i svenska startups ska undantas från lönegolv i regelverket kring arbetskraftsinvandring. Högkvalificerad arbetskraft når inte per automatik upp till 90 procent av medianlönen. Det gäller fler än entreprenörer, så det skärpta lönekravet för uppehållstillstånd riskerar att slå mot många naturvetenskapliga kompetenser som Sverige är i behov av. Vi ser också att det är viktigt att stärka kunskapen om skydd av immateriella tillgångar, i synnerhet hos små aktörer.

Arbetsmarknad och kompetensförsörjning

5.3.1 Underlätta högkvalificerad arbetskraftsinvandring

Naturvetarna tillstyrker att genomföra förslagen i utredningen om en behovsprövad arbetskraftsinvandring (SOU 2024:15) och promemorian Ds 2024:31 om bättre migrationsrättsliga regler för forskare och studenter. Vi ser också positivt på att expertskatteavdraget förenklas och blir mer generöst i enlighet med översynen av skatteincitament för forskning och utveckling (SOU 2025:3).

Men för att behålla den högkvalificerade arbetskraften i Sverige behövs fler åtgärder. Lagstiftningen måste vara tydlig, förutsebar och enhetlig så människor kan planera långsiktigt. Och vi kan inte erbjuda sämre villkor än andra EU-länder. Utländsk arbetskraft som väljer Sverige ska inte missgynnas karriär- eller lönemässigt.

5.3.2 Lönebildningen bör bli mer flexibel

Naturvetarna håller med om att en ökad lönespridning kan bidra till att motverka kompetensbrist och stärka Sveriges konkurrenskraft, men anser att detta hanteras bäst av parterna. Löner ska sättas lokalt så nära medarbetarna som möjligt. Märket som facken inom industrin sätter är ett golv, inte tak.

5.3.4 Mer ändamålsenliga och effektivare utbildningsval

Naturvetarna tillstyrker fler utbildningsmöjligheter för kompetenser som efterfrågas av näringslivet. Men det är viktigt att Yrkeshögskolan och högskolan är komplement och inte konkurrenter om samma slags utbildningar. Oavsett utbildningsform måste individen få en gedigen kunskapsbas inom sitt ämnesområde för att säkerställa förmåga till analys och kvalitetssäkring, enbart färdighetsträning är inte tillräckligt.

5.3.6 STEM och möjligheten att göra kloka utbildningsval

Naturvetarna instämmer med utredningens förslag, men ser ytterligare behov. För att fler unga ska ha möjlighet att göra kloka utbildningsval är det viktigt att säkerställa likvärdiga förutsättningar för alla elever. Lärarbehörigheten har en direkt koppling till elevernas prestationer i skolan, särskilt inom STEM-ämnena. Skolverkets data visar stora skillnader mellan landets kommuner när det gäller lärarbehörighet i grundskolan.

Fler elever behöver välja en STEM-utbildning. Om lärandet kopplas till samhällets stora utmaningar kan fler bli intresserade av en karriär inom STEM. Det behövs även förebilder. Idag utgör kvinnor mindre än en tredjedel av alla som tar examen inom



STEM. Enligt Jämställdhetsmyndigheten tenderar mer nischade gymnasieprogram att öka könssegregationen. För att motverka detta måste vi ompröva traditionella ämnesindelningar på gymnasiet.

5.3.8 Ett mer träffsäkert omställningsstudiestöd

Naturvetarna håller med om att sökande ska få besked innan terminsstart, men motsätter oss resterande delar av förslaget. Omställningsstudiestödet är inte en arbetsmarknadsåtgärd utan syftar till att stärka individens konkurrenskraft på arbetsmarknaden, oberoende av nuläge. Genom att främja livslångt lärande kan matchningen på arbetsmarknaden förbättras. Målgruppen för stödet har i regel en högre utbildning och tidigare studielån. Blir kostnaden för stor finns risk att många avstår att nyttja möjligheten att ställa om. Därför vore det olyckligt att sänka bidragsdelen.

5.3.11 En förändrad föräldraförsäkring

Naturvetarna tillstyrker förslaget att dela föräldraförsäkringen mer lika mellan föräldrarna. Kvinnor är underrepresenterade inom flera STEM-yrken och en delförklaring till det är att det är svårt för kvinnor att balansera arbete och familjeansvar. För att främja kvinnors möjligheter på arbetsmarknaden välkomnar Naturvetarna verktyg som hjälper till att fördela ansvaret för hemmet mer jämlikt.

Kapitalförsörjning

6.3.1 Vårda den svenska riskkapitalmarknaden

Naturvetarna saknar skarpa förslag på satsningar som ger kapital i övergången från forskning till marknad. Det är prioriterat att täppa till finansieringsgapet. Sverige kan inspireras av EU:s nya scaleup-fond för att mobilisera privata investeringar i strategiskt viktiga samhällssektorer och de semistatliga fonder som finns i flera andra länder.

Klimat- och industripolitik

8.3.6 Offentlig upphandling är sällan ett effektivt verktyg för grön omställning

Naturvetarna avstyrker förslaget. Rätt använt kan offentliga upphandlingar främja grön omställning. Det handlar om att ställa krav på hållbarhet och inte enbart se till pris.

8.3.3 Prissättning av utsläpp av växthusgaser

Naturvetarna tillstyrker förslaget att utreda åtgärder för att begränsa klimatutsläppen från jordbrukssektorn. Som hållbart förbund med många medlemmar inom livsmedel och djurhållning vill att den gröna omställningen ska gå framåt.

8.3.4 De svenska nationella klimatmålen skapar otydlighet och försvårar kostnadseffektivitet

Naturvetarna instämmer med förslaget att se över och harmonisera nationella klimatmål med EU:s mål, det ska vara enkelt att följa regelverken och uppfylla målen.



Hälso- och sjukvård

17.2.2 Tillgänglighet och kompetensförsörjning

Hälso- och sjukvården har stora utmaningar med att locka och behålla nödvändig kompetens, vilket är en förutsättning för att medborgarna ska ha tillgång till snabb och säker vård. Diagnostiken är central inom precisionsmedicin. Risken för felbedömningar måste minimeras och personalen måste hålla sig ajour med utvecklingen av nya diagnostiska verktyg och behandlingsmetoder.

I sitt remissvar till betänkandet Stärkt patientsäkerhet genom rätt kompetens (SOU 2025:63) framhåller Naturvetarna att reglerade yrkestitlar och specialistutbildning för små högspecialiserade professioner samt krav på kontinuerlig fortbildning borgar för hög säkerhet och god kvalitet.

NATURVETARNA

Frida Lawenius
Förbundsdirektör

Catherine Johnsson
Utredare